

z Masarykovy univerzity a Archeologického ústavu AV ČR, v. v. i., která na studiu kosterních pozůstatků mladopaleolitické vlčí populace indikovala její interakce s člověkem. Další dva příspěvky Antonína Holuba (VFU) byly věnovány veterinární problematice, oba se zaměřovaly na institucionální ukotvení zvěrolékařského výzkumu, respektive na jeho nelehkou pozici ve složitém období okupace v letech 1939–1945. Následující referát Evy Králové z UK v Bratislavě připomněl 150. výročí narození Marie Currie (1867–1934) a význam její dalekosáhlé vědecké činnosti v oblasti radiologie, radiobiologie a radioterapie. Poslední příspěvek tohoto bloku patřil Evě Morovicové z UK v Bratislavě, která přiblížila situaci ve farmaceutickém vzdělávání a zmínila důvody, které vedly k založení samostatné Farmaceutické fakulty UK v Bratislavě.

Poslední blok konferenčního jednání zahájila svým příspěvkem Anna Falisová ze SAV ve spolupráci s Vojtechem Ozorovským z UK v Bratislavě, kdy pohovořila o organizaci protiepidemické služby na Slovensku od roku 1918 do 60. let 20. století. S analýzou oblastí zdraví a situací zdravotnictví v tisku, konkrétně na stránkách Slovenského lidu (přílohy deníku Slovenský východ) v meziválečném období, vystoupil Ján Džujko (PU). Následně Dana Motyčková a Kateřina Sedlická z Etnologického ústavu AV ČR, v. v. i., (EÚ AV ČR) představily posluchačům dvě

léčitelské osobnosti ze západních Čech – Annu Brejchalovou a její snachu Marii Brejchalovou-Paškovou, obě známé pod přezdívkou „Mrtnická bába“, které ve své době platily za uznávané léčitelky v oblasti Manětínska a Plzeňska. Na jejich referát navázala Veronika Beranská (EÚ AV ČR) příspěvkem o léčení v krajské komunitě volyňských Čechů na Ukrajině v období 2. světové války, které si zajišťovali krajané svépomocí či za přispění babiček-léčitelek, felčarů a porodních bab. Závěrečné dva příspěvky se týkaly péče o domácí zvířata a jejich produkty. Anna Hřčková z Muzea Novojičínska, p. o., představila prosperitní a ochrannou magii v péči o hospodářská zvířata a zařikávání nemocí v tradiční zemědělské a domácí kultuře Novojičínska. Konferenci zakončila Šárka Hejlová z VFU Brno, která pohovořila o tzv. přednostním mléku jako protějšku k povinně zavedenému pasterování mléka ve 30. letech 20. století.

Všichni zúčastnění měli dostatek prostoru pro získání nových a prohloubení stávajících poznatků z širokého spektra probíraných odborných témat. Technické muzeum v Brně vydá v roce 2018 opět kolektivní monografii vycházející ze závěrů letošního ročníku interdisciplinárně zaměřeného semináře ve své edici Acta Musei technici Brunensis.

Veronika Beranská (EÚ AV ČR, v. v. i.)

11. sjezd českých historiků. Olomouc 13.–15. 9. 2017

První sjezd československých historiků se po vzoru velkých mezinárodních historických kongresů konal v Praze v září 1937. Po válečné cézuře se další setkání uskutečnilo roku 1947, v době totalitárního režimu probíhaly sjezdy s mnohaletými

přestávkami a až po roce 1989 se ustálila jejich pravidelná pěti až šestiletá periodicita (poslední proběhl roku 2011 v Ostravě). Sjezdy českých historiků a historiček organizované Sdružením historiků České republiky a pečlivě vybraným,

zpravidla univerzitním pracovištěm, jsou považovány za nejprestižnější historické vědecké akce konané v České republice, zpravidla je doprovází značná domácí i zahraniční pozornost odborných a mediálních kruhů a dobře odrážejí aktuální stav i vyhlídky historických věd v českých zemích. 11. sjezd spoluorganizovaný Katedrou historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého Olomouc se poněkud vymykal z dosavadního značně selektivního až „elitářského“ pojetí sjezdů českých historiků a kromě keynote přednášek (Lynn Hunt – University of California, Los Angeles a Charles Ingrao – Purdue University, Indiana) a hlavních plenárních sekcí (s názvy *Vytváření historického vědomí moderní společnosti. Výuka a společenská funkce dějepisu, Společnost v sítích – ekonomické, technické a sociální vazby a komunikační toky, Domácí a cizí – migrace a integrace očima české historiografie*) bylo v rámci sjezdu zorganizováno i 81 tematicky zaměřených panelů. Výsledkem byla na české poměry skutečně velkolepá a nutno dodat, že organizačně perfektně zvládnutá akce s bohatým doprovodným programem, které se zúčastnilo téměř 800 historiků a dalších vědců z České republiky i mnoha zahraničních států. Široké rozkročení sjezdu umožnilo mnohem výrazněji než v minulosti představit i výsledky bádání historii úzce příbuzných věd, což bylo jednoznačným přínosem. Na druhou stranu rozčlenění sjezdu do desítek paralelně probíhajících panelů vedlo k jeho silné fragmentarizaci a poněkud tlumilo možnosti tolik potřebných interdisciplinárních debat.

Zastoupení etnologů na 11. sjezdu českých historiků bylo díky jeho otevřenosti doposud jednoznačně nejvýraznější, etnologie se prezentovala „vlastním“ panelem a řadou dalších referátů v jednotlivých sekcích, z nichž zdaleka ne všechny mohou být zmíněny v této zprávě. Obecně lze konstatovat, že sjezd ukázal stále silnější stírání

oborových hranic mezi etnologií, historií či historickou antropologií například ve výzkumu tzv. kulturního dědictví, v přístupech ke studiu identity či marginality, ale i genderu, při zkoumání individuální a kolektivní paměti, narativity či vztahu člověka a přírody. V některých případech se naopak zdá, že historie úspěšně „kolonizovala“ některá kdysi téměř výhradně etnologická témata a etnologické způsoby uvažování o nich poněkud marginalizuje (ve zdánlivě výsostně etnologických panelech Češi v cizině nebo na zmíněném plenárním zasedání k migracím nevystoupil ani jeden etnolog).

Z výrazně etnologicky zacílených rokůvání je nutno zmínit především panel *Historie a historická etnologie. Blízcí příbuzní v měnícím se světě české vědy*, který byl příležitostí k vyslovení a diskutování současných názorů na vztah etnologie a historie, a také příležitostí k prezentaci projektů. Realizoval se péčí garantů Jiřího Woitsche a Daniela Drápaly. Evropská etnologie se dnes a po celou dobu svého vývoje vyrovnává s kategoriemi času a prostoru v kultuře a s otázkou zařazení mezi vědy historické nebo sociální. Cesty etnologie a sociální či kulturní antropologie ve druhé polovině 20. století a také stopy zatížení české historické etnologie prvky romantického národopisného paradigmatu mohou vést k domněnce o oslabení historického směru evropské etnologie v současnosti. Proto je třeba uvítat a publikovat výsledky a podněty olomouckého sjezdu, který přinesl dílčí, ale cennou výpověď o dnešní etnologii a historických směrech etnologického výzkumu. Akce nepřímou koresponduje s nedávnou pražskou konferencí k dějinám oboru v letech 1945–1989 (Český lid 103, 2016, s. 285–286).

Přes nevelký počet zájemců je třeba ocenit, že v panelu byly zastoupeny příspěvky historiografické, teoretické a koncepční, metodologické a empirické (případové).

K postavení etnologie jako historické vědy a ke vztahu oborových tradic se vyjádřil Daniel Dědovský (Ústav etnologie Karlovy univerzity Praha) v příspěvku nazvaném *Evropská etnologie: problematika střetu oborových tradic v historii oboru*. Věnoval se etnologickým a antropologickým tradicím ve středoevropském historickém kontextu posledního století a **podmínkám** střetu etnologie s repatriovanou sociální antropologií ve druhé polovině 20. století. Odehrával se více v rovině ideologické a osobnostní než na faktické gnozeologické úrovni. D. Dědovský se staví za pojetí evropské etnologie jako historické vědy a vidí možnosti kompatibility etnologických a antropologických oborů. Tyto názory podpořily nezávisle dva následující příspěvky z Brna. První, nazvaný *Etnologie a soudobé dějiny: tenké hranice mezi současným a minulým*, přednesl Oto Polouček (Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity Brno – ÚEE MU). Ve svém doktorandském výzkumu proměn společenského života za socialismu odkrývá společné body a perspektivy kvalitativních šetření etnologů a **historiků** a zdůrazňuje význam etnografické terénní dokumentace jako historického pramene. To doložil i další příspěvek, který pramení v brněnské etnologické škole, *Retrospektivní princip v historické etnologii a etnomuzikologii: ke spojení synchronní a diachronní metodiky v oborové a mezioborové perspektivě* (Věra Frolcová, Etnologický ústav AV ČR, v. v. i. – EÚ AV ČR). **Informoval o etnologickém a etnomuzikologickém výzkumu v uskutečněných mezioborových projektech** medievistickém a raně novověkém. Zaměřil se zejména na metodologii studia duchovní kultury v českých zemích a ve střední Evropě. Na rozdíl od tematických historických projektů se spoluúčastí etnologie a etnomuzikologie se velké historické syntézy dlouhodobé povahy jeví mnohem problematičtější jak teoreticky, tak

také z hledisek spolupráce a interdisciplinarity. Ukázal to Jiří Woitsch (EÚ AV ČR) v příspěvku *Když dva dělají totéž, není to totéž. Současné historické a etnologické atlasové a encyklopedické projekty v České republice*. Autor provedl kritickou analýzu čtyř rozsáhlých prestižních projektů české etnologie a historie po roce 1989 a poukázal na klady a úskalí potřebné oboustranné reflexe oborů na poli encyklopedistiky a geograficky koncipovaných syntéz. Otevírá se například **otázka** profilující síly těchto děl generalizující povahy nebo otázka recepce a přenosu jejich výsledků v humanitních vědách a v obecném povědomí. Na olomouckém sjezdu se mj. ukázalo, že vedle nesnadných projektů velkých rozměrů sledujeme v historických oborech dobrou cestu od empirie k teorii: rozvoj nové heuristiky (např. posun v kritice narativních pramenů) a ediční práce, kvalitní mikroanalýzy a případové studie, které syntézám předcházejí. Právě spojené otázky heuristiky a metodologie zvláště zaujaly, ať už se jednalo o pozdní středověk, nebo 20. století. Takovým příkladem v panelu historické etnologie je věcně a metodicky přínosný příspěvek Romana Douška (ÚEE MU) *Problematika bydlení ve výzkumech socializace vesnice v současné perspektivě*. Autor vyhodnotil vybraná data z výzkumů jihomoravské vesnice 70. a 80. let z dnešního pohledu. Doložil vypovídací hodnotu pramene pro studium dobových sociálních a **kulturních** procesů a ukázal potencial a nové možnosti etnologického výkladu prameného fondu etnografie současnosti specifické historické periody 20. století. Další příspěvky byly zaměřené na výpovědi písemných pramenů pro základní i aplikovaný výzkum kulturního dědictví regionální povahy. Martin Novotný (Národní ústav lidové kultury Strážnice) upozornil na narativní a literární zdroje poznání hmotné kultury na střední Moravě v příspěvku *Význam písemných pramenů*

pro studium tradičních hliněných staveb. Nový příspěvek středoevropskému bádání o barokním kultu Panny Marie Hromniční, nazvaný *Bučovice – zapomenuté jihomoravské poutní místo ve světle pramenů* přednesla Barbora Valešová (ÚEE MU). Pavel Holub (Katedra pomocných věd historických a archivního studia Karlovy univerzity Praha) a Kristýna Blechová (Ústav etnologie Karlovy univerzity Praha) představili *Projekt „Ediční zpřístupnění národopisných dotazníků z Pelhřimovska z let 1914–1919“* jako historický a etnologický metodický záměr. Panel historické etnologie uzavírala perspektivní webová forma zpřístupnění dat, která vychází ze systematiky a analýzy korpusu etnografických pramenů. Představil ji Daniel Drápala (ÚEE MU) v příspěvku *Lidová kultura v prostoru a čase. Přednosti a nástrahy Geografického informačního systému tradiční lidové kultury (1750–1900)*. Webová prezentace dat historické etnologie (gistralik.muni.cz) je přístupná v českém a anglickém jazyce. Dosavadní limity a potenciál první etnologické databáze informací, založené na časových, prostorových a věcných hlediscích, by bylo vhodné rozšiřovat.

Etnologický pohled na metodické možnosti osobnostních databází zazněl i v panelu *Osobní a kolektivní biografie v prostředí digital humanities*. Vystoupila zde Markéta Holubová (EÚ AV ČR) s příspěvkem *Prosopografické bádání a jezuitské poutní rezidence*. Etnologie byla zastoupena také v panelu věnovaném tématu *Totenkultur: Umrlici a oživené hroby*, kde příspěvek *Etický a sociokulturní aspekt „strachu z mrtvého“ v proměnách*

lidové zbožnosti přednesla Alexandra Navrátilová (EÚ AV ČR). Etnologický ústav AV ČR reprezentovala v panelu *Na pomezí: možnosti dalšího rozvoje environmentálních dějin v českém prostředí* též Jana Krčmářová s referátem *Mezi mikrohistorií a ekologickou antropologií: Osobní ekologie hospodáře české industrializace*.

Olomoucký sjezd historiků dokumentoval značnou tematickou i metodologickou pestrost historických studií v ČR. Různorodé náměty a směry však zpravidla spojují vysoké nároky na heuristiku a na komunikaci mezi badateli příbuzných disciplín, důležité se ukazuje i teoretické rámování výzkumů nezřídka zcela stírající tradiční oborové hranice. V řadě panelů se tak scházeli a zajímavě diskutovali odborníci napříč obory. V etnologickém panelu vyznělo brněnské univerzitní pracoviště (a jeho absolventi) a Oddělení historické etnologie Etnologického ústavu AV ČR jako centra kontinuity české historické etnologie a pojetí etnografického dokumentu jako historického pramene. Zazněly důležité kritické hlasy a některé nové metodické podněty, které vyvolal zájem o historickou etnologii zvenčí i z etnologických pracovišť. Perspektivy etnologických a mezioborových projektů pramení v této fázi spíše v případových a koncepčních studiích než v syntézách: například v nové heuristice a v hledání možností, jak spojovat synchronní a diachronní koncepty výzkumu současné živé kultury. Je to také možné pole spolupráce etnologických a antropologických směrů.

Věra Frolcová – Jiří Woitsch (EÚ AV ČR, v. v. i.)

Konference Knižní kultura 19. století

Ve dnech 19.–21. září 2017 uspořádalo Muzeum Jindřichohradecka za podpory Národního muzea a Metodického centra

pro knižní kulturu a Literárního muzea při Památníku národního písemnictví odbornou konferenci s mezinárodní účastí